

Елла Андрієвська
м. Київ, Україна

Сучасні Інтернет ресурси як допоміжна база для пришвидшення роботи перекладача

The article contains information about linguistic possibilities of the Internet, which can be used to solve creative tasks in translation activities in the French and Ukrainian languages. The author discusses the principles of the work of a number of electronic lexicographic bases and dictionaries, as well as some programs of automatic translation. In addition to a functional description of modern on-line sources, their advantages and disadvantages are analyzed.

Key words: French-Ukrainian and Ukrainian-French translation, paper and electronic dictionaries, electronic translator, automatic translation system.

Сучасний рівень високоосвіченого перекладача вимагає поєднання його праці з найновішими досягненнями у сфері інформаційних технологій. Потреба перекладу великих обсягів міжнародної інформації сприяє появі великої кількості перекладних, тлумачних, енциклопедичних словників, які наразі широко представлені в системі он лайн.

Новітні електронні словники надають багато інформації про слово і мову у цілому. Вони можуть містити наукові нариси, списки слів, таблиці, що наочно подають семантичні зв'язки між словами, словотворчі моделі мови. Це створює значну допоміжну базу для інтенсифікації перекладацької діяльності.

Водночас головною проблемою для українського тлумача є відсутність якісних та об'ємних електронних перекладних словників он лайн французько-українського та українсько-французького напрямків.

Фахівці можуть послуговуватись паперовими двомовними словниками, серед яких провідне місце безсумнівно займає *Великий французько-український, українсько-французький словник (Larousse: Dictionnaire français-ukrainien, ukrainien-français)* В'ячеслава Бусела [1]. Наразі словник відзначається наявністю сучасної лексики, що містить наукову, ділову, комп'ютерну та спеціальну термінологію, налічуючи до 420 000 одиниць перекладу слів та словосполучень. Доповнюють працю також тематичні ілюстрації та атласи географічних карт франкомовних країн. На жаль, цей об'ємний словник, виданий ще у 2011 році, до цього часу не представлений он лайн.

Позитивним моментом є поява у вільному Інтернет доступі фахових словників з військової термінології, розроблених у паперовому форматі і поданих у форматі pdf Військовим інститутом Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серед них слід назвати *Французько-український, українсько-французький словник основних термінів військово-повітряних сил країн НАТО* І.О. Ольхового, М.Б. Білана (2007) [2]; *Українсько-французько-англійський міжвидовий словник з тактики та логістики (Dictionnaire interarmées de termes tactiques et logistiques ukrainien-français-anglais: [в 2-х т.]* В.В. Балабіна, Р. Гардер (2007) [3] та *Французько-український словник військової термінології* М.Б. Білана, І.О. Ольхового (2012) [4]. Словники стануть у нагоді для перекладу публіцистичних, офіційно-ділових текстів, що присвячені проблемам війни, тероризму, співробітництва з НАТО.

Ефективність здійснення професійного перекладу забезпечується водночас умінням використовувати системи автоматичного перекладу. Для перекладу текстів з французької на українську мову і в зворотньому напрямку існує можливість використання лише двох сучасних програм *Pragma 6x (Trident Software)* та *Google Translate*.

Заснована в 1998 році компанія *Trident Software* на базі власної багатомовної технології розробила декілька видів продуктів перекладу *Language Master, L-Master 98* та *Pragma*, з якнайкращими результатами у перекладі для української і латиської мов. Сьогодні програма *Pragma 6.x* включає вісім мов перекладу – англійську, німецьку, французьку, латиську, українську, польську, російську та казахську. Перекладач має 56 напрямів перекладу і підтримує близько 50 тематик.

Нещодавно стартував проєкт під назвою *iTranslate4.eu*. Це є проєкт розробки онлайн-перекладача для усіх європейських мов. Новий сервіс створюється силами десяти провідних європейських розробників лінгвістичного програмного забезпечення за підтримки Європейського союзу. Інвестиції в проєкт складають € 4 млн. Єдиний український розробник серед учасників проєкту – компанія *Trident Software*, представлена своєю латиською філією *Trident MT*. У розробці також беруть участь Інститут лінгвістичних досліджень (Угорщина), MorphoLogic (Угорщина), SYSTRAN (Франція), Linguatex (Німеччина), rwn.pl (Польща), SkyCode (Болгарія), Amebis (Словенія), Sunda (Фінляндія) і PROMT (Німеччина/Росія). Новий сервіс дозволить інтернет-користувачам здійснювати переклад між усіма європейськими мовами.

Одним з найвідоміших перекладачів сьогодні є *Google Translate*, що підтримує 57 мов світу. З вересня 2008 року програма підтримує переклад на українську мову та у зворотньому напрямку. В основі

програми Google лежить технологія статистичного перекладу, яка передбачає статистичне обчислення ймовірності збігу фраз вихідного тексту з фразами, збереженими в базі системи перекладу [5]. Основним підґрунтям програми є сформований корпус двомовних (так званих паралельних) текстів загальним обсягом понад мільйони слів, та два одномовні корпуси, кожен з яких налічує мільярди слів. Ці дані слугують статистичними моделями для перекладу з різних мов. Система перекладу *Google Translate* відбирає еквівалентні, варіантні та трансформаційні відповідники шляхом використання алгоритмічних засобів граматичного аналізу, звертаючись до наявних у ньому двомовних словників, які містять необхідну інформацію морфологічного, синтаксичного чи семантичного рівнів.

Обидві системи машинного перекладу, як *Pragma 6x (Trident Software)*, так і *Google Translate*, дозволяють здійснювати пошук слів у словниках; розпізнавати терміни; вставляти переклад у текст; створювати паралельні двомовні текстові бази даних; використовувати «пам'ять перекладача»; редагувати текст в багатомовному режимі тощо. Водночас актуальною залишається проблема якості автоматичного перекладу, яка є далекою від досконалості, адже лише в рідкісних випадках машинний переклад можна вважати цілком адекватним.

Український напрямок перекладу представлений на порталі перекладного багатомовного он лайн словника *Glosbe*, заснованого у Польщі. Словник здійснює переклад українською або французькою мовами, містить «пам'ять перекладів», надає варіанти використання слова в реченні. Пам'ять перекладів, яка доповнює словник, надходить в основному з паралельних корпусів, які були зроблені користувачами. На даний момент словник *Glosbe* містить 45 908 перекладених фраз, 709 065 перекладених речень. Тут представлено 28 155 французьких лексичних одиниць. Обсяг українського словника не зазначається, оскільки не входить у двадцятку найбільших словників [6].

Надзвичайно багатим на інформацію для перекладача є французький портал *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (CNTRL)* [7], який надає можливість цілеспрямованого пошуку лінгвістичних даних за такими розділами як лексикографія, морфологія, етимологія, синонімія, антонімія тощо. Словники, інтегровані до єдиного лексичного порталу, дозволяють робити перехресні запити та отримувати результати у стандартному форматі. Це передусім – тезаурус *Trésor de la Langue Française informatisé (TLFi)*, *Dictionnaire de l'Académie française* та Словник синонімів *CRISCO Electronics (DES)*.

Електронний тезаурус *Trésor de la Langue Française informatisé (TLFi)* є найграндіознішим проектом, що існує в системі on line, і найповнішою електронною словниковою базою французької мови. Поданий опис усього лексико-фразеологічного багатства мови ґрунтується на комп'ютеризованих даних паперового словника *Trésor de la Langue Française* (1971-1994), праці, що налічує 16 томів з 1 додатком. Текстовий корпус *TLFi* базується передусім на письмових джерелах і налічує 100 тисяч слів зі своєю історією, 270 тисяч визначень. Більшого електронного словника французької мови сьогодні не існує у світі.

Надзвичайно великий обсяг матеріалу дозволив максимально представити номенклатуру французької лексики та зміст словникової статті. Дефініцію слова ілюструють цитати з художніх творів. Подані перифрази відтворюють семантичне наповнення значення. В словниковій статті тлумачиться основне, переносне та абсолютне значення лексеми; подаються синтаксичні сполучення, сталі вирази, фразеологізми, прислів'я та приказки. Межі використання слова окреслюються позначками *spéc., fam., péj., au fig., littér.* Граматичні труднощі описуються в ремарках. Детально представлені відомості щодо історії слова, його етимології, графічних позначок та вимови.

Серед словникових ресурсів CNTRL виділяється *Dictionnaire de l'Académie française*, який є носієм нормативної французької мови. Комп'ютеризацію академічного словника здійснено в рамках національного проекту. Національний інститут французької мови INALF оцифрував і запустив до користування он лайн у 2000 році Перший том дев'ятого видання словника. Наразі вийшли друком 1-ий, 2-ий та 3-ій томи. За нашими спостереженнями сьогодні електронний словник он лайн включає матеріал від літери *A* до слова *QUADRILLER*.

Словник має великий лінгвістичний та інформаційний потенціал; роз'яснює труднощі французької мови, подає відповідні правила та їх застосування в мові. Електронним словником можна користуватись, щоб перевірити орфографію, значення, умови вживання та етимологію слова. Словник наводить граматичні конструкції та вживання визначених термінів. Використання його надає можливість ознайомитися з тлумаченням нових сучасних термінів, правильно зрозуміти і перекласти застарілі слова і вирази, знайти відповідники, що належать до різних стилів мови, ознайомитися з неологізмами, професійним сленгом – відшукати те, що часто неможливо знайти у перекладних двомовних словниках.

Електронний ресурс *Dictionnaire de l'Académie française* відзначається наявністю гіпернавігації, яка дозволяє перекладачеві звертатись

до бази даних *Trésor de la Langue Française*, де пропонуються численні літературні приклади; дає можливість здійснювати пошук синонімів та антонімів у словниковій базі *CRISCO*; перевіряти вживання та сполучуваність слів у текстах бази даних *FRANTEXT*.

Словник синонімів *CRISCO Electronics (DES)*, який знаходиться на цьому ж порталі, містить 49 443 словникових статей і 204 974 синонімічних рядів. Основою довідника стали сім класичних словників.

Сьогодні на допомогу перекладачеві приходить портал видавництва *Larousse*, де у вільному доступі поряд з 6-ма двомовними словниками (français-anglais, français-espagnol, français-allemand, français-italien, français-chinois et français-arabe) подаються тлумачний словник та тематичні енциклопедії.

Інтернет мережа дає можливість перекладачеві працювати також з термінологічними словниками, переважна кількість з яких є тлумачними. Такими є *Інтерактивна термінологічна база для Європи IATE* та *Багатомовний тезаурус Європейського союзу Eurovoc*, які подають переклад термінів 23 мовами країн-учасниць. Сподіваємося, що в недалекому майбутньому там з'явиться і українська мова. База даних *IATE* використовується в установах і органах ЄС з 2004 року. В системі *IATE* всі наявні термінологічні бази даних перекладацьких служб ЄС об'єднані в одну загальну міжвідомчу базу даних, яка містить приблизно 1,4 млн. багатомовних записів [8].

Подекуди в Інтернет зустрічаються невеликі за обсягом аматорські словники, що дають можливість перекладу в українському напрямку. Так, у 2015 році сербською групою *INSSIO* розроблено безкоштовний багатомовний словник *FREELANGUE*, девіз якого є *We love your language*. На сайті представлено 202 словники різних мов світу. Тут зустрічаємо невеличкий французько-український словник (2086 слів), українсько-французький (2062 слова), автором якого є François Albu. З 2015 року функціонує Інтернет сайт *dictionaric.com*, де можна здійснити французько-український та зворотній переклад частотної лексики.

Незамінним інструментом вдосконалення культури українського мовлення перекладача є лінгвістичні довідники та тлумачні словники української мови. Уміння вжити відповідне оцінне слово для кожної мовної ситуації створює ту єдність форми і змісту, яка й робить мову перекладача красивою, вражаючою, такою, що надовго запам'ятовується.

В наш час поступово впроваджується технологічний статус української мови. Серед онлайн-ових інформаційних систем української мови чільне місце займає *Інтегрована лексикографічна система Словники України в. 4.1*, створена Українським мовно-інформаційним фондом (УМІФ) НАН України, відповідно до Указу Президента

України від 7 серпня 1999 року «Про розвиток національної словникової бази». Основу генерального реєстру (близько 258 тис. слів) системи «Словники України» складає реєстр «Орфографічного словника української мови», який практично повністю відтворено й значно розширено.

До складу лексикографічної системи *Словники України* увійшли п'ять словникових підсистем-модулів: словозміна, транскрипція, фразеологія, синонімія та антонімія. За оцінками фахівців система «Словники України он-лайн» на даний час представляє найбільший онлайновий український словниковий ресурс в Інтернеті.

Портал Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ пропонує до уваги також *Тлумачний словник української мови у 20-ти томах*. Томи 1-6. А – КВАРТА, 2016 [9].

Для швидкого отримання необхідної інформації з української мови доступним є лінгвістичний портал *Mova.info*. Розміщений тут корпус текстів української мови обсягом у 13 млн. словоформ побудований як інформаційно-довідкова система для з'ясування різних питань, пов'язаних з українською мовою.

Найпопулярнішим розділом порталу є *Академічний тлумачний словник української мови «Словник української мови в одинадцяти томах»*, який містить понад 134 тисячі словникових статей та становить перший в історії української мови словник тлумачного типу. На ньому базуються чи не всі сучасні тлумачні словники української мови. У словнику представлено активну лексику української літературної мови, терміни, номенклатурні та складноскорочені слова, слова історичного фонду, що свого часу належали до широковживаних, найбільш відомі у вжитку слова, пов'язані з релігійними та філософськими поняттями, найуживаніші архаїзми та лексичні діалектизми [10].

В пошуковій системі *Український правопис – онлайн розділ Тонкощі перекладу* допоможе перекладачеві виявити підводні камені у морі перекладацької роботи – штампи, кальки, неологізми, омоніми.

Отже, поєднання словників та інтеграція їх до лексикографічних систем вирішує проблему розсіяння різних відомостей по багатьох різних джерелах та створює своєрідне середовище, що надає різноманітні функції для роботи перекладача та розвинені пошукові можливості.

Література

1. Бусел В. Larousse: Dictionnaire français-ukrainien, ukrainien-français= Словник французько-український, українсько-французький. К., Ірпінь: Перун, 2011. 1504 с.
2. Ольховой І.О., Білан М.Б. Французько-

український, українсько-французький словник основних термінів військово-повітряних сил країн НАТО. К: КНУ ім. Тараса Шевченка. Військовий інститут, 2007. http://www.mil.univ.kiev.ua/files/31_441991138.pdf. 3. Балабін В.В., Гардер Р. Українсько-французько-англійський міжвидовий словник з тактики та логістики. Dictionnaire interarmées de termes tactiques et logistiques ukrainien-francais-anglais: [в 2-х т.]. КНУ ім. Тараса Шевченка. Військовий ін-т. Центр розробки Доктрини застосування Збройних Сил Французької Республіки. К.: Логос, 2007. http://www.mil.univ.kiev.ua/files/33_514108802.pdf. 4. Білан М.Б., Ольховой І.О. Французько-український словник військової термінології. К: КНУ ім. Тараса Шевченка. Військовий інститут, 2012. http://www.mil.univ.kiev.ua/files/30_225977233.pdf. 5. GOOGLE TRANSLATE. <https://translate.google.com.ua/?hl=uk&tab=wT>. 6. GLOSBE: Багатомовний онлайн словник. <http://uk.glosbe.com/>. 7. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. <http://www.cnrtl.fr/definition/>. 8. IATE. La base de données terminologique multilingue de l'Union européenne. iate.europa.eu/switchLang.do?success=mainPage&lang=fr. 9. Тлумачний словник української мови у 20-ти томах. Томи 1-6. А-КВАРТА, 2016. *Український мовно-інформаційний фонд НАНУ*. <http://corp.ulif.org.ua/LSlist/>. 10. Словник української мови: в 11 тт. (1970-1980). АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка. http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh.

Alexei Vdovichev, Natalia Olovnikova
Minsk, Republic of Belarus

Multimedia Platform for Improving Language Competence of University Students

The article describes the role of multimedia platforms used currently in the teaching process in formation and improvement of (foreign) language competence. Multimedia platforms are used in organizing not only classroom activities but also developing the mode of autonomous work of higher education institution students. Language competence as well as other competences cited in educational standards of new generation can be improved by using multimedia platforms, including Internet-based ones.

Key words: multimedia platform, language competence, professional competence, autonomous work, information and communicative technologies, assessment tools.

Academic, social and personal as well as professional competences are represented in all educational standards in all countries of the European Higher Education Area (further referred to as EHEA), including the Republic of Belarus, which joined the area in 2015. The new generation